

BİLGİLENMENİN
YOLLARI ÜZERİNE

1

demokratik
arkadaş
YAYINLARI

10. Ağustos 1988

BİLGİLENMENİN YOLLARI ÜZERİNE

1

ARKADAŞ
arkadaş
YAYINLARI

BİLGİLENMENİN YOLLARI ÜZERİNE

Demokrat Arkadaş Yayınları 1

Eylül 1988-İstanbul

Adres: Ticarethane Çıkması 18/2 Cağaloğlu/İSTANBUL

ÖNSÖZ

Bu bir rehber veya el kitabı değildir. Tam tersine el kitaplarına çok karşı olan bir zihniyetin ürünü olarak kaleme alınmıştır. Bazı sorunlara genel bir bakış amaçlayan kısa bir denemedir. Bu yazının topluma geniş ve zengin bir bakış için bazı ipuçları verilebileceğini ummakla yetinelim.

Bizi böyle bir yazıyı kaleme almaya iten temel husus, kendini yetiştirmek isteyen arkadaşların bir kısmının geçmişin bazı hatalarını çok sık tekrarladığını gözlemlememiz olmuştur. Bu yanlışların başta gelenleri slogan tekrarı, tabulara inanma, bunların sorgulanması karşısında asabiyet gösterme, bir kaç el kitabını okumayı yeterli sanma ve dar pratikçiliktir.

Önce 12 Mart sonra da 12 Eylül gibi iki dalgayı yaşayan Türkiye toplumunda, hiç olmazsa ilerici unsurların daha derli toplu bir görünüm sunacağı düşünülebilirdi. Nitekim gerçekten de olumlu niteliklere sahip yeni bir grup insan vardır. Fakat şimdilik sorun bir yandan daha çok kimsenin asgari formasyona sahip olması, öte yandan da çürümüş unsurların ayıklanıp uzaklaştırılmasıdır. Bu unsurları sırtımızda taşıyarak daha iyi yarınlara yürümek olanaksızdır.

Yerli ve yabancı burjuvazinin gerici ideolojik saldırıları ardi kesilmeyen dalgalar halinde geliyor. Bunlara karşı bir yandan kitleselleşerek, diğer yandan da ideolojik çalışmayı artırarak toplumumuzu ileri götürecek mücadeleye hız verilmesi gere-

ği açıktır. Toplumumuzda çürüyen unsurların azaltılması da bu mücadeleyle paralel bir tarzda yürüyecektir.

İnsanların, daha doğrusu solcu insanların çürümeleri birçok başka şeyin yanı sıra - temelde öz güven eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Bilmiyorlar. Bilemiyorlar ve öğrenmiyorlar. Düşünmek zor geliyor. Kendileri adına düşünen kişileri izlemenin rahatına bırakıyorlar kendilerini. Bu nedenle kraldan çok kralcı, sekter ve asabi oluyorlar. En ufak bir iniş çıkışla moralleri bozuluyor. Kendilerini bir kenara fırlatıp sessiz çoğunluğun içinde gizlenmeye çalışıyorlar. Bunu yapmadan önce ise son bir saldırganlık sergileyip, sözde en marksist en solcu, en atak tavıra girip etrafı kasıp kavuruyorlar. Dikkat edilsin. En keskinler en çok birkaç yıl içinde ortadan kaybolur. Ve nihayet samimi ama yetersiz, geriye kalanlarsa eski tezlerini tekrarlayıp dururlar. Bugün her biri en çok bir kaç bin satan dergilere bakın. Son sekiz yılda hiç birisi yeni bir tez getiremedi. Sanki sekiz yıldır toplumda ve dünyada hiç bir şey değişmedi. Bu çürümenin işaretidir. Canlılığı gösterecek hiç bir emare, hiç bir fikir kırıntısı göze çarpmamaktadır. Ölümden korkan fanilerin kendi yarattıkları tanrılara sığınmaları gibi, siyasi ölümlerini derinden derine hisseden bu kişiler de, Stalin, Mao, Troçki gibi kişilere sığınarak ruh huzuru arıyor, teselli bulmaya çalışıyorlar.

Biz, cesur olmak, her günün getirdiği ideolojik, pratik ve politik sorunları göğüslemeye hazır olmak zorundayız. Korku değil güven duymalıyız. Bunun yolu bilgilenmeden, çok iyi bilgilenmeden ve derin bir tarih bilinci edinmekten geçer. Başka bir kestirme yolu yoktur. Bu deneme bilgilenmenin yolları üzerine kısa bir denemedir. Toplumları ve insanları öğrenmek dünyanın en zevkli işlerinden biridir de. Böyle göreve can kurban.

BİLGİLENMENİN YOLLARI ÜZERİNE

ZİHİNSEL HAZIRLIK

İnsanları ilgilendiren bütün programlar, uzun bir zihinsel hazırlık sürecinin ürünüdür. Hergün karşılaşılan kısa veya uzun vadeli binlerce problem ancak yaratıcı düşünce birikimi varsa çözüm platformuna girer. Aksi durumda kısır bir döngü içinde dönülür durulur. Daha hazırlıklı olan güçler, sorunları kendi istediklerine daha yakın bir çözüme ulaştırırlar.

İRADENİN ROLÜ

Toplumsal gelişmelerde iradenin rolü önemlidir. Bu irade, yaşanan çağı belirleyen temel dinamikleri aşamaz. Ama bu dinamikleri kullanarak büyük işler yapılabilir. Ancak bu iradenin etrafta ne olup bittiğinin farkında olması gerekir. Bunun yanısıra amaçlarını tanımlamış, ayrıca ara hedeflerini tesbit etmiş olması gerekir - tabii başarılı olmak isteniyorsa. Fakat hepsinden daha önemli olan faktör temelde başarının mümkün olduğuna inanması, keline ve izlediği yola güvenmesidir.

Bir insan, bir topluluk, bir halk, bir ulus, ancak kendine güven ve saygı duyarsa başkalarından saygı görebilir. Ancak bu boş bir saygı olmamalı, yapılan iyi şeylerle kazanılmış, hak edilmiş bir gurur olmalıdır.

Biz bu saygıyı ve özgüveni defalarca kazandık. Ne var ki, emperyalizme bağımlı güçler ülkemizi ekonomik, politik, askeri, kültürel hegemonyası altına aldıkça başını dik tutanların sayısı azaldı. Küçüklü büyüklü çıkarlar peşinde herşeyi feda edebilen küçük insanların sayısı arttı. Bunların arasında gurur ve güven duygusunu taşımak, demokrasiyi, bağımsızlığı ve çağdaşlığı temsil edenlerin hakkı oldu. Ne ki, bunun sü-

rekli olması ancak başarı kazanmakla mümkündür. Geçmişteki başarılarınızı yenileriyle sürdürmemiz gerekir.

BAŞARI ZORDUR

Başarı ise giderek daha zor koşullarda kazanılması gereken bir ödül haline geliyor. Ortaya çıkan her yeni sorun uzun tahlilleri, çözüm projelerini, bunların sınanmasını ve diğer konulardaki çözümlerle bütünleştirilmesini zorunlu kılıyor. Şimdilerde bu kadar işi yapacak fazla insan da yok. Toplumsal mücadelede hem kararlı hem de bilgili insanlar kolay yetişmiyor. İnsanların büyük sayılarla sorunları omuzlamaktan kaçındıkları dönemlerde, büyük yük az sayıda omuza düşüyor. Bu çok da büyük bir felaket değil, çünkü geçmişteki birçok atılımın öncesinde böylesi sıkıntılı dönemler yaşandığını biliyoruz. Kaldı ki, kitlelerin siyasi hayattaki güçlerini sistemleştirme çabaları insanlık tarihinin çok yeni bir olayıdır. Esasen devrimcilik de kimi zaman kitlelerin hareketliliğini yönlendirme, kimi zamanda onları güçlerini kullanmaya ikna çabası veya sanatıdır.

BİLİM VE POLİTİKA

Burada bilim ve yönetme sanatı arasındaki farka da dikkat çekmek gerekir. Yönetme eyleminin bilimsel bir temel üzerinde yapılması beklenir. Ancak yönetimle ilgili tercihler politiktir ve hep böyle olacaktır. Önemli olan politik tercihleri bilimsel bir temel üzerine oturtmaktır. Öyle ki, tercihlerin geçerliliğine karar vermek için yapılan çaba bilimsel olmalıdır, ama Önemli olan hangi gelişmenin hangi koşullar altında hangi so-

nucu verebileceğini kestirmektir. İnsanların arzuları ve tercihleri bilimin dışındaki bir alandır. Bu tercihlerin hangi yollarla elde edilebileceği ve bunların nelere yol açabileceğini kestirebilmek için bilimsel bilgi alanına başvururuz. Ancak sezgiler ve kestirimler de önemlidir.

BİLİM NEDİR?

Bilim sistemleştirilmiş bilgidir. Bu açıdan bilimin yöntemleri ibaret olduğu lafı abartma sayılmamalı. Herkeste milyonlarca parça bilgi vardır. Ama bu bilgiler belli usullere göre tasnif edilemez ve doğrulukları sınanmazsa bilimsel sayılamaz. Sorun bilginin kendisinden çok, edinilmesinden, sınanmasına kadarki yöntemlerde yatmaktadır.

İnsanlık, bilimsel yaklaşıma kavuşalı çok olmamıştır. Gerçi antik dünyanın materyalist filozoflarından, Bacon'a kadar uzanan bir düşünce birikiminden sözedilebilir. Ancak sistematik düşüncede büyük atılım Descartes ile gerçekleşmiş, fizik (doğa) alanındaki bilginin bilimselleşmesi ise Newton'un eseri olmuştur.

Doğal bilimler alanını bilimselleştirdiği için Newton haklı olarak Einstein'den de büyük bir bilim adamı sayılmaktadır. Toplumbilimler alanı ise Marx tarafından bilimselleştirilmiştir. Onun ilk katkısı toplumların gelişimini belirleyen kanunların varlığına işaret etmek olmuş, ikinci olarak da kitleler ilk kez tarih sahnesindeki gerçek yerlerine oturtulmuştur.

Kapitalist toplumu ayrıntısıyla analiz ederken, diğer belli başlı toplumları da ele almış ama temelde bilgiden çok yöntem konusundaki yaklaşımıyla çığır açmıştır.

BAKIŞ ZENGİNLİĞİ

Marx'ın en çok kızdığı insanlar, herşeyi ekonominin belirlediğini sanan kaba materyalistlerdi. Sonradan Marksizmle ilgili el kitapları yazarlar "efendim diyalektiğin şu kadar, materyalizmin de şu kadar, kuralı var" dedikçe herhalde onun Highgate mezarlığındaki kemiklerini sızlatıyorlardı. Marksizmi kavramadan el kitapları bilgisiyle tahlil yapmaya kalkan biçareler ise "hmm! bu inkarın inkarına girer, öteki gelişme ise zıtların birliğidir" gibi düşünce fukaralıklarını çokça sergilemişlerdir. Bunun bir ilacı toplumsal pratiğin şamarını yemek ise, diğer ilacı da Marx'ın kendi yazılarını biraz okumaktır. O zaman toplumun zenginliğine nasıl zengin bir bakışla bakılabileceğini göreceklerdir. O zaman altyapı ve üstyapı gibi sakız edilmek suretiyle anlamsızlaştırılan kavramlarla konuları bağlamak yerine iyi ve kötü liderliğin, adetlerin, geleneklerin, ulusal özelliklerin, kişisel hırsların ve daha binlerce şeyin, teknoloji, üretim dağıtım vs. gibi unsurlarla birlikte toplumsal bütünü nasıl oluşturduğunun anlatıldığını görecekler, sınıf mücadelesinin olağanüstü karmaşıklığını daha iyi anlayacaklardır.

MARKSİZM NEDİR?

Marksizm proletaryanın kurtuluş hareketinin teorisidir. Bu anlamıyla hem bilimdir hem de felsefedir hem de bir siyaset teorisidir. Bilimdir çünkü toplumların tarihi ve gelişimiyle ilgili bilgileri sistemleştirmiştir. Felsefedir çünkü dünyaya ve topluma bilimsel bir bakış için gerekli yöntemi ve yaklaşımı vermiştir. Siyaset teorisidir, çünkü tüm bunları sömürünün kalktığı ileri bir toplumun kurulmasının strateji ve taktiklerini belir-

lemek için yapmaktadır. Kısacası sınıf mücadelesinin teorisi-
dir. Bu ana teorinin altında devlet teorisi, emperyalizm teorisi
gibi önemli başka bölümler de yer almaktadır.

Marx, bütün bunları geliştirirken çağının devrimci prati-
ğinden bir an olsun kopmamıştı. Bu nokta çok önemlidir. Dün-
yayı değiştirecek olan bir teori zaten masa başında üretilemez-
di. Zaten masa başında tam anlaşılabilir da. Toplumsal pra-
tikten kopuk olan kişilerde Marksizmi çarpık algılama daha çok
görülür. Teorinin şu veya bu unsuru abartılır, kimi unsuru da
ihmal edilir. Zaten iş tefsire kalırsa, Marx'tan da, başka her-
kesten de cimbrizlama yoluyla istenilen her türlü tez için da-
yanak bulunabilir. Ama biz herkesin tümüyle iyiniyeti olduğu-
nu varsaysak bile, Marksizmi anlamının anahtarının pratik ol-
duğunu savunuyoruz. Çünkü insanlar çoğu zaman istedikle-
rini görürler ve gördüklerini de farklı algılayabilirler. Doğru şey-
leri görecek göz ancak toplumsal pratiğin karmaşıklığını ya-
şayarak keskinleşir, ama dar pratikçilik içinde hep yanlış şey-
lerin algılandığının binlerce örneğini de biliyoruz. (*)

(*) *Dar pratikçilik siyasi mücadelelerin arzetiği bütünlüğü kavrayamamaktır. Dar pratikçiliğin kaynağı teorik yetersizlik ve/veya siyasi perspektif eksikliği-
dir. Dünyaya sadece olduğu yerden bakmaktır. Böylece basit başarı ve ba-
şarısızlıklar fevkalade abartılabilir.*

MARKSİZMİN YORUMLANMASI

Marxizmin binlerce farklı yorumunun çıkmasına şaşma-
malı. Herkes onda istediğini bulmak istiyor. Esasen Marxizm
bir dogma değildir. Gerçekten de Marxizm'de değişmeyen bir
tek şey vardır, o da "herşeyin değiştiği"dir. Hoş, dogmalar
da kaç türlü tefsir ediliyor. Dinler bile ortaya çıktıktan sonra,
her toplumsal kesim tarafından farklı algılanmış ve sayısız mez-

hep ve tarikat (yol) oluşmuştur. Bir siyaset teorisinde farklı yorumların ve yolların olması doğal olmaktan öte kaçınılmazdır da. Ne var ki, bu değişik yaklaşımlardan bazıları siyasi hedefine ulaşmak için ileri atılırken diğerleri gerçek bir sınavdan geçtikten sonra etkisini yitirmeye mahkumdur. Siyasi önemini yitirmiş olmakla birlikte belli sosyal bağlantılar nedeniyle varlığını kalıntı olarak sürdüren siyasi akımları her toplumda görürüz. Bunu yaşayan bir fosiller müzesine de benzetebiliriz. Türkiye tarihi kalıntılar açısından çok zengin bir ülkedir.

Marksist olmanın veya marksizmi kavramanın yolu, onu ezberlenecek bir önermeler yığını olarak görmek değil, bir yöntem olarak kavramaktır. Proletaryanın kurtuluş hareketi her geçen yıl, hatta her geçen ay farklı koşullarda cereyan edeceğine göre yapılacak iş, herhangi bir andaki durumunu tahlil edebilmektir. (*) Marx'ın kendi çağına ait tahlilleri ve toplumlara bakışı bize temel kavramları, ipuçları ve düşünce malzemesi vermektedir. Ama Marx'a başvurup bugünü tahlil eden makaleler göndermesini isteyemeyiz. O halde olayın özünü öğreneceğiz

() Ülkede üretim ilişkilerinin gelişmesi, sınıfların niceliksel değişimi sosyal bilincin oluşumu, gibi hususlar genelde uzun vadede gerçekleşir.*

Ekonomik konjonktür değişiklikleri orta vadeli gelişmelerle, toplumsal psikolojideki oynamalar ise kısa vadeli değişikliklere örnek olabilir. Ancak bunları kategorilere bölmemeli. Herhangi bir değişken hem kısa, hem de orta ve uzun vadede işleyiş gösterebilir. Kimileri ise farklı vadelere etkin olur. Bütün faktörlerin özgün ve birleşik etkisinin bilinmesi gerekir.

ÖNEMLİ YANLIŞLIKLAR

Marksizmi öğrenmenin özel bir zorluğu yoktur. Yalnız sistematik çarpıtmalardan doğan etkilenmeleri farketmeliyiz.

Bunların binlercesinden sözedilebilir. Fakat biz birkaç büyük çarpıtmayı ele alacağız.

Metropol ülkelerinde marksizm, İkinci enternasyonalin içindeki pasifist çizgi tarafından ilk büyük revizyona tabi tutulmuştur. Bu çizgideki siyasi oluşumlar Marksizme sadece lafta atıf yapmakla birlikte kısa sürede uluslararası sömürü düzeninin bir parçası haline gelmeyi başarmışlardır. Bugünkü Avrupa Sosyal Demokratlarının tarihi kökleri arasında Marksizmden bahsetmeleri artık bir kadirşinaslıktan başka birşey değildir. Bu kopuş uzun yıllardır en net tanımlanabilen ayrılık olduğu için teşhis sorunu yoktur. Ne var ki Avrupa merkezli çarpık bakışlar bugün de sıkça görülüyor. Avrupa'nın halk iktidarından dehşetle ürken solcuları, hadlerine bakmadan Türkiye'nin bazı şaşkın solcularına demokrasi ve sosyalizm dersi vermeye kalkıyorlar ve ne yazık ki etki yapabiliyorlar.

Diğer bir önemli sorun Marksizmin belli bir bilgi temelinde dayanmadan kavranamayacağıdır. Marksizm kendi başına herşeyi kapsamış bir "dünya almanağı" olamaz. Zaten hiç bir yaklaşım tüm bilgileri yorumlayıp tasnif edemez. Marksizm tarihi ve yaşayan dünyayı, kavrayıcı bir bakışla yorumlamaktır. Bunun için de Marksistlerin temel bilgilenmelerini ikmal etmiş, çağdaş kültür düzeyinden nasiplerini almış olmaları gerekir. Marksistlerin genel dertlerini paylaşmak ve Marksizme benimseyici bir gözle bakmak Marksist olmak için yeterli değildir. Hem hedeflerin, hem de araçların iyi tanımlanabilmesi önemlidir.

Bir başka sorun da, devlet ideolojisi haline getirilmiş, canlı özü öldürülmüş, kalıplaştırılmış sol ideolojinin etkisini farkedebilmektedir. Gerçi Politzer gibi resmi "sol" ağızla yazılmış el kitaplarının kötülüğünü anlamak için çok şey gerekmez ama yine de temel kültürden yoksun olan kişiler, bu hapları yut-

mayı kolay bulmakta, üzerinde fazla düşünmemektedirler. SBKP'nin çok uzun yıllardır sürgelmiş olan hegemonya kurma çabaları ideolojik planda da vargücüyü sürmüştür. Herhangi bir dönemde kabul edilen parti çizgisini tüm dünyanın gözünde meşru kılmak için Marksizme işkence edilmiş, olgular ile teoriler arasında zorlama bağlar kurulmaya çalışılmıştır.

Bu arada zorlama uyumu sağlamak için teoriler yeni koşullara göre esnetilirken, olgular arasında da seçmecilik yapılmış veya bunlar tanımlanırken biraz eğilip bükülmüştür. Örneğin; 1939 yazında Hitler ile yapılan anlaşmayı mazur göstermek için ve Fransa emperyalizmin halkların en büyük düşmanı olmada Alman Nazizminin önüne geçtiğini açıklamak amacıyla aktüel baş çelişki adlı bir kavram icad edilmiştir. Ancak bunun da sadece SBKP'ye mahsus birşey olduğunu düşünmek saflıktır. Örneğin ÇKP de nihayet bir insan ömrünü geçmeyen kısa hayatı boyunca defalarca çizgi değiştirmiş, her seferinde felsefesinden, ekonomi politiğine kadar tüm yaklaşımları yeni çizgiyi meşrulaştıracak tarzda revizyona tabi tutulmuştur.

Bu hastalıklar bir noktada insanları küçük görme, onların düşüncelerini her seferinde kenarları yeniden tanımlanmış küplere sokmaya çalışma anlayışının tezahürleridir.

Bunların yanısıra etkisi daha marjinal bulunan sayısız yorum vardır. Bunların ne listesi yapılabilir, ne de "şunu diyorsa doğrudur, bunu diyorsa yanlıştır" diye kıstaslar getirilebilir.

Marksizmi öğrenmenin yolu farklı yorumlara karşı aşılacak değil, işin özünü kavramaktır. Zaten "karşı olmak" temelinde inşa edilen hiçbir şey kalıcı ve köklü olamaz.

İZLEME SEÇME GENELLEME

Toplumsal mücadelede sürekli gözlem ve yorumlama gerektirir. Ne var ki, olayların sonsuz karmaşıklığı içerisinde anlam çıkarmak zordur. Bunun için yetişmiş bir bakış ve analiz alışkanlığı gereklidir. Ama yeterli değildir. Konulara birçok açıdan bakabilen çok sayıda insanın varlığı da önemlidir. **Hiçbir büyük fikir yalnızlık içinde gelişmez**, bir tartışma ortamı gereklidir. Bunları bir önkoşul olarak belirtelim.

Sürekli değişen sayısız olgu içerisinde daha belirleyici olanları ayırtedebilmek, onları önem sırasına göre sıraya koymak, gelişmelere göre bu sırayı değiştirebilmek gereği vardır. İlk olarak, tek tek olaylara değil, eğilimlere ve ana konulara bakmayı öğrenmeliyiz. Şöyle ki, tek tek binlerce olguyu ancak geneli anlarsak çözümleyebilir, olayların kalabalığında boğulmadan yerli yerine oturtabiliriz.

Olgular arasındaki genel bağlantının keşfi soyutlamanın temel adımıdır. Görünenin ötesini görebilmektir. Bir örnek vermek gerekirse, hepimiz değişik malları, bunların üretimi için yapılan çabaları, emeğin harcanışını, emekçilerin yaşam tarzlarını, bazı kapitalistlerin zenginleşmesini, bazılarının iflasını gözlemleyebiliriz. Ama tüm bunların altında, değer yaratılmasının ve değer transferinin yattığı çok sonraları görülmüştür. Aslında artık değer sömürüsünü görmek belki o kadar zor değildir, ama değer ile fiyatlar arasındaki ilişkinin anlaşılması oldukça özel bir çalışma gerektirir. Sermayenin organik bileşimi ile, kapitalistler arasındaki değer transferi de oldukça soyut düşünmeyi gerektiren bir konudur. Bu tür ilişkileri gözlemek için piyasaya çıkamazsınız. Fabrikaları, işyerlerini bin yıl gözlemleseniz değer kanununu göremezsiniz. Ancak so-

yutlama ile elde edebilirsiniz. Bundan sonra piyasaları, işletmeleri, ulusal ekonomileri vb. her türlü birimi ve bunlar arasındaki ilişkileri analiz edebilirsiniz. Yani, genelden özele bakıştır bize dünyayı gösteren. Özelden genele bakınca algılanan, gerçeğin çok sınırlı ve çarpıtılmış bir boyutu olabilir.

Soyutlama, bilimsel düşüncenin, hatta sadece düşüncenin temelidir. Bir başka deyişle düşünce yeteneğimiz soyutlama yeteneğimizle sınırlıdır. Bu kazandırılmadan insanlara ezberlettirilen bilgi yığınının pek bir hayır gelmez. Daimi olanı geçiciden, önemliyi önemsizden, temel olanı ikincilden ayırdetmenin ve ortak noktaları tesbit etmenin doğru genellemelere varmanın yolu, soyutlamadan geçmektedir.

BELİRLEYİCİLER

Toplumların gelişmesinde etken olan bir çok faktör vardır. Bunlar en temelde üretimin yapılma koşulları ve toplumun örgütlenme düzeyi ile ilgilidir. En önemlisi toplumun ne kadar üretebildiği ve yeniden üretimin nasıl garanti edildiğidir. Üretimin, toplumun uzun dönemli varlığı ile bir ve aynı sorun olması, üretim olanaklarının gelişmesini engelleyen ilişkilerin tas-

fiyesini zorlar. Üretim güçlerini en iyi geliştirebilen toplumsal organizasyonun - üretim ilişkilerinin - hakim pozisyona geçme eğilimi vardır. Ama bu asla otomatik olarak gerçekleşen birşey değildir. Zaten bu kadar uzun vadeli eğilimlerle politik tahlil yapılmaz. Yani kimse çıkıp da "bilmem hangi ülkede üretim ilişkileri üretim güçleri önünde engel teşkil ediyor, o halde

üç zamanda devrim olacak" diyemez. Dese de maskaralık etmiş olur. Ama üretimi engelleyen ilişkilerin tasfiyesi için köklü bir neden vardır ve bu er geç gerçekleşir.

Ne kadar nüfusun, hangi doğal kaynakları, hangi teknolojiyle ürettiğinin analizi ihmal edilerek toplumlar tanınmaz. Sınıf mücadelesinin nasıl bir zemin üzerinde cereyan ettiğinin bilinmesi gerekir. Nüfusun % 90'ı aynı ulustan olan 500 milyonluk bir kitlenin dönüşümü, bir çok etnik unsurun binbir gayretle homojenleştirilmeye çalışılmış olduğu 12 milyonluk bir kitleden çok daha farklı yollar izler. (1920'lerde Çin ve Türkiye) Mademki sınıf mücadelesi var, mademki de ezilen kazanacak o halde başka şeyler bizi ilgilendirmez diyenler, akılla ilgili herşeye düşman olan köylü kurnazlarından başka birşey değildir. Evet teknoloji, nüfus ve doğal kaynak önemlidir. Ve toplumlar üzerinde doğal kısıtlamalar getirirler. Ancak, toplumlar, örgütlenmelerini geliştirecek bu kısıtlamaları aşabilirler. Örneğin, doğal kaynak kısıtlamaları bazı ülkelerin hızla teknoloji geliştirmelerine ve bunu kullanarak başka ülkelerin kaynaklarından yararlanmalarına yol açmıştır. Almanya ve Japonya böyle ülkelerdir. ABD ise bol doğal kaynağına karşı az nüfusa sahip olduğu için ileri teknoloji geliştirme yollarına başvurmuştur. SSCB'de ise sanayileşmenin çok kısa sürede başarılması, politik irade tarafından bir varolma sorunu olarak görülmüş, ve 20 yıl gibi kısa bir sürede, büyük fedakarlık ve sosyal maliyetlerle gerçekleştirilmiştir. Kısacası pek çok yol vardır ve bunu keşfetmek için geniş bir bakışa ihtiyaç bulunmaktadır.

Bilinmesi gereken diğer bir önemli husus da her yeni toplumsal organizasyonun kendi değer yargılarını yerleştirme zorunluluğudur. Kapitalizm gelişirken bin yıllık katolik kilisesine karşı protestanlığı yaratmış, hakim olduktan sonra Vatikan'ı dünyanın en büyük kapitalistlerinden biri yapmıştır. Sosyalizm de kendi ahlakını, kendi değer yargılarını yaratmaya kapitalist toplumun içinde başlamıştır. Ve anlaşıldığı kadarıyla bu-

nu hakim kılmadan da sosyalizme geçiş hiç bir zaman tamamlanamayacaktır.

Demek ki sınıf mücadelesi temel alınsa da, bu mücadelenin nasıl bir zeminde cereyan edeceğini anlamak için bir çok etkeni incelemek şartı vardır. Kaldı ki, dünyamızda sınıf mücadelesinden başka bir çok gerçeklik daha vardır. Bu çetrefil etkenlerin bileşik etkisi bireyleri ve grupları sınıflarının otomatik aygıtları değil, herbiri "özel" niteliklere ve amaçlara sahip varlıklar haline getirir. "Son tahlilde" deyimi kadar yanlış kullanılan çok az laf vardır. Bir olay "son tahlilde" birisinin işine yaramışsa sanki olayı mutlaka o grubun veya sınıfın tezgahladığı yolunda tahliller yapılması bu lafın en yanlış kullanımına örnektir. Somutlarsak, "1960'tan sonra tekelci burjuvazi hızla gelişmiştir, o halde 27 Mayıs'ı son tahlilde bundan en çok yararlanmış olan bu kesim yapmış demek Marksizmin kavranamamasına çok tipik bir örnek sayılabilir.

FORMÜL BULMA

Bir zamanlar Türkiye'de Marksizmle tanışmanın heyecanını yaşayan ve böylece hayattaki her problemi çözecek mucize anahtar bulduğunu düşünen insanlar vardı . (Belki hala da vardır.) Bu satırların yazarı dahi kısmen bu havaya kapılmıştı. Öyle ki, şu veya bu soruna kesin çözüm olan yanıt bulmak için bir çok kitap karıştırdığımızı hatırlarım. Nelerden sonra buralardan hazır formül bulunmayacağını, ancak düşünce üretmenin yollarının öğrenilebileceğini anladık. Belki bir iki formül vardır. Belki yenileri üretilebilir ama, toplumsal olaylar hiç bir zaman formüllere sığmazlar. Bu nedenle, toplum bilimci, fizikçi veya kimyacıya gıpta edebilir. ama, toplumların zenginliği de bu dallarda yoktur. Kısacası toplum bilimcinin daha bil-

gili ve mahir olması gerekmektedir.

YANLIŞ İKİLEMLER

Yıllar önce, emperyalizm konusunda bir çok kişinin katıldığı bir tartışma esnasında, topluluktan biri söz almış ve aynen şöyle demişti: "Emperyalizmin ülkeler üzerinde geri bıraktıracı etkisinden söz ediyorsunuz. Ama bilindiği gibi, iç dinamikler, her zaman dış dinamiklerden daha önemlidir. Mesela bir elma, olgunlaşmadan asla dalından düşmez. O halde nasıl böyle diyebiliyorsunuz? "Bunu duyunca neler hissettiğimizi anlayabilmişsinizdir. İç dinamiklerin her zaman daha önemli olduğunu kuşkusuz ki birileri ezberlettirmişti. Halbuki, dış dinamikler de (dışsal etkenler anlamında) pekala bazen belirleyici olabilir. Elma kurtlanabilir, bir kuş tarafından gagalanabilir, bir ayı veya insan tarafından kopartılabilirdi vs. vs. Aynı gruptan birisi az sonra şunları söylemişti. "Diyorsunuz ki ülkemizde feodal ilişkiler tasfiye oluyor. Bunu ancak ilerici bir güç yapabilir. Halbuki emperyalizm çağımızda gerçicedir. - emperyalizm çağında da olsa, - pazarının önündeki feodal engelleri süpürdüğünü, ABD'nin Almanya'dan Kore ve Formosa'ya kadar gücünün yettiği her ülkede toprak reformu yaptığını bilmiyordu. (Türkiye'de ise feodalizmin pazar ilişkileri karşısında tedrici çözülmesini kavramaları olanaksızdı, çünkü kafalarındaki şemada feodalizmin önemli bir rolü vardı ve onu ancak kendilerinin tasfiye edebileceğine inanmışlardı.) Fakat şu anda bunları bir kenara bırakalım. Söylemek istediğimiz; bu kişilerin yanlış ikilemlere takılmış olmalarıydı. Onların kafasında belirleyici olan, ya iç dinamikti, ya da dış dinamik. Ya niteliktir, ya nicelik vs. vs. Bu son husus çokça karıştırılır. Genellikle niteliğin önemli olduğu sanılır. Halbuki nicelikler de,

nitelik kadar önemlidir. Hatta bazen daha önemli bile olabilir. 38.941.823 kesinlikle 627'den daha büyüktür. Diyelim ki, bunlar bir seçimde iki partinin aldığı oylar olsun. Kaybeden tarafın temsilcisi de istediği kadar, "ama benim oylarım daha bilinçli daha nitelikli" desin.

TEMEL BİLGİLENMELER

Bir toplumu anlamak ve yeni topluma gidebilecek yolları keşfetmek için, belli temel bilgilenmelere gereksinim vardır. Bunları kısaca ele almakta yarar var.

Ekonomi:

Ekonomi veya ekonomi-politik toplumu anlamının anahtarlarından biridir. Bütün politik-kültürel-hukuki olaylar ekonominin alanına giren üretim ve dağıtım işlerinin üzerinde cereyan eder. Üretim ise, sürekli tekrarlanan bir olaydır. Her üretim bir önceki üretimin sağladığı olanaklara dayanır, bir sonraki üretimin birikimini hazırlar, yani bir yeniden üretimdir aslında söz konusu olan. Yeniden üretimi belirleyen koşullar bir önceki üretimin ne kadarının tüketildiği veya yeniden yatırıldığına ve bunun sektörler arasında nasıl dağıldığına bağlıdır. Dolayısıyla üretimin dağılımı ve gelirin bölüşümü de ekonominin konusuna girmektedir. Bunları ekonomi-politik kitaplarından öğrenmek mümkündür.

Marx, önce topluma bütünlüksel bir bakış getirmiş ekonomiyi çözümlenmeden diğer konuları tam olarak yerli yerine oturtamayacağını görmüştür. Bunun üzerine "Grundrisse"yi, "Ekonomi Politikin Eleştirisine Katkı"yı ve nihai olarak "Kapital"i yazmıştır.

Marx ilk önce saf kapitalist ekonominin özü olan, artık-değer'i ortaya koymuş, bunun arkasından yeniden üretim koşullarını incelemiş ve daha sonra "saf ve kapalı" kapitalist ekonomi varsayımlarını gevşeterek - sömürgecilik gibi - dışsal etkenleri ele almıştır. Kapital'in ülkemizdeki çevirilerinin hiç birisi tam bir yeterliliğe sahip değildir. Ancak kapital, çok rahat ve zevkle okunabilen her köşesinde bir çok fikir hazinesinin gizlenmiş olduğu, her okunuşta yeni şeylerin keşfedildiği bir eserdir.

Kapitalizmin, emperyalist aşamasına ait oldukça fazla sayıda kitap bulunmaktadır. Emperyalizmi açıklamaya kalkan bir çok tez mevcuttur ve her ciddi tez çeşitli somut çalışmalara ve gerekçelere dayandırılmıştır. Ne var ki, bunların çoğu gerçeğin bir yanını yakalayıp, mutlaklaştırma eğilimindedir. Bunun için emperyalizmin temel hususlarını çok iyi öğrenip, diğer tezlerin ana fikirlerini bilmek yeterli sayılabilir.

Ulusal ekonomilerin incelenmesi ise, başlı başını yoğun bir çabayı gerektirir. İş gücü, sektörler, sermaye yapısı, bankalar, kamu ve özel krediler, devletin ekonomiye müdahale yolları, ülke ekonomisinin dış ekonomilere bağlantı kanalları iyice bilinmelidir. Ülke çapında yenide üretim koşulları sular seller gibi öğrenilmeli. Yeniden üretim için ne gereklidir? Pazar mı, ithalat mı, ihracat mı, kredi mi, hammadde mi, ek iş gücü mü vs. Önde gelen siyasi güçlerin ekonomi politikaları nedir? Kimler gerçekten güçlü, kimler destekleniyor? Günlük ekonomik sorunlar, kural olarak kitaplarda bulunmaz. Bunları, iyi elemek şartıyla, periyodik basında ve ciddi kuruluşların raporlarından izlemek gerekir. Ekonomi ile ilgili kitaplar genelde herşey olup bittikten sonra yazılır. Zaten ekonomi bir nevi otopsi bilimidir. Hasta öldükten sonra, neden öldüğü açıklanır. Esasen hastalık süresince yüzlerce farklı teşhis ve tedavi

yöntemi önerilmiştir. Bunların ne kadar bilimsel olduğu çok kuşku götürür. Gerçekten de ekonomi kötü kullanılmaya çok müsait bir disiplindir. Söylenenlerin çoğu yoruma dayandığı, ve kısa sürede isbat edilemeyeceği için lafına güvenen herkes ortaya birşeyler atar. Doğru çıkmasa ne gam. Yenilerini söyler. Zaten o kadar çok şey söyleniyor ki, eskilerini kim hatırlar.

Ekonominin bir başka özelliği de, son derece ideolojik olmasıdır. Bilim olarak ilk ortaya çıktığından beri, sömürüyü gizlemeye hizmet ettiği için, konuların çarpıtılması kural sayılabilir. Marksist ekonomi-politik bunu aşmış ancak, sosyalizmin ekonomi-politiğine gelince çeşitli güçlüklerle karşılaşmıştır. Henüz ideolojik ve politik yönleriyle oluşum halindeki yeni rejimin ekonomik düşünce ile ilgili problemlerini daha önce çözmüş olması beklenemez. Ekonomi-politikte son olarak mekanik yorumlardan kaçınılması hususuna dikkati çekmek isteriz . Örneğin devletin yaptığı her hareketin belli bir sınıf veya tabakanın çıkarlarına hizmet ettiğine inanma eğilimi vardır. Ancak gerçek hayat böyle değildir. Devlet genel olarak egemen sınıfların hizmetindedir ve bunlar arasında da kimi fraksiyonları kollar. Ama devletin bazı tasarrufları da mevcut sistemin uzun vadeli çıkarlarına hizmet eder. Böylece her hangi bir kısa vadede hakim sınıfların çıkarlarıyla uyuşmayabilir. Hele hele bir eylemin sonuçlarına bakarak fikir yürütmek çok tehlikelidir. Çünkü, başka araçlarla girişilmiş bir hareket bambaşka sonuçlar yaratabilir. Tekrar 27 Mayıs örneğine bakalım. Büyük sermayenin palazlanmasına bakıp bu hareketi onlar geliştirmiştir demek körlüğüne değinmiştik. Halbuki 27 Mayıs sivil ve asker bürokrasinin devlet üzerindeki etkinliklerin tasfiyelerine karşı giriştikleri uzun, hatta orta vadede umutsuz bir kaygıydı. Egemen sınıflar, bürokrasinin son bağımsızlık kısıntıla-

rına saldırmakta gecikmeyeceklerdi. Ama bu arada toplumda nisbi demokratik bir dönem de yaratılmış oldu. 27 Mayıs 12 Eylül'den çok farklı. Örneklerin sonu yok. Mesela, kimileri uluslararası tekelci sermayeyi vatansız addeder. Gerçekten de sermaye çoğu zaman kâr peşinde hiç bir sınır veya vatan tanımadan dolaşır durur. Ama sermayenin ezici bölümü hala ulusaldır ve kendi ulusunun çıkarlarını azamileştirmesi için devletleri tarafından desteklenir, yönlendirilir. Uluslararası faaliyetleriyle öne çıkmış sermaye gruplarının hepsinin çok bariz kimlikleri vardır. Mitsubishi, Japon, BP İngiliz, GM Amerikalıdır.

Unutmayalım: çok geniş bir alan olan ekonomide ön yarıya yer yoktur.

Tarih

Tarih ve tarih bilinci, toplumları tanımanın anahtarıdır. Toplumların bugünüyle ilgili soyutlamalara ancak bu anahtarla yönelebilir, toplumların vicdanını böyle tanıyabiliriz. Bugüne kadar toplumların yönetiminde başarılı olmuş her önemli kişinin büyük tarih hazinesinden ilham almış olduğunu biliyoruz. Tarih konusunun sonu yok. Bu nedenle bir kaç önemli hususa değinmekle yetinelim.

Tarihte ilk önce, her şeyin önceden belirlenmiş olduğuna inanan teolojik düşüncüyü dikkatle ayırtedebilmek gerekir. Tarih hiçbir zaman önceden belirlenmiş, rotada yürüyen "birşey" değildir. Her geçen günün olayları geleceği marjinal olarak da olsa yeniden belirler. Bu küçük etkiler toplanıp, büyük tarihi dönemeçleri oluştururlar. Çeşitli müdahaleler tarihin akışını etkiler, ama bunlar tek başlarına değil, yeterli birikimi elde edince sonuç alıcı güce ulaşırlar. Büyük bir gücü za-

ten ellerinde tutanların ise, çeşitli nedenlerle aldıkları kararlar olayların akışını önemli ölçüde değiştirebilir. Bu kararlarda günlük etkiler de önemli rol oynayabilir. Kısacası tarihin otomatik bir işleyişi yoktur. Kimse "biz bütün faktörleri hesabettik, muhakkak şu sonucu elde edeceğiz" diyemez. Fiziki faktörler hesabedilebilir ama, insanla hele topluluklarla ilgili olanlar, kolay kolay kestirilemez. Yine de objektif analizlerle değişik toplumlarda hangi koşullarda nasıl davrandıkları önemli ölçüde öğrenilebilir -ki tarihin pratik sonuçları içinde en önemlilerinden biridir bu.

Geçerken şunu belirtmeyi de ihmal etmeyelim. Tarih bilgisini zenginleştirmenin yollarından birisi, anı ve biyografileri okumaktır. Çoğu resmi tarih kitabının cansızlaştırılmış ifadesinden çok daha fazla şey öğrenebilir bu tür eserlerden. Özellikle perde arkası işlerin nasıl kotarıldıklarını anlamak için bu kitaplara başvurmalı. Ancak herkesin, tarihi kendisine göre yazdığını unutmadan. Çünkü anılar yazarların politik ve kişisel hesaplaşmalarını sürdürdükleri birer platformdur.

Bir başka önemli husus da tarihin her dönemde yeniden yazıldığıdır. Bunun bir nedeni herkesin tarihten kendini haklı çıkaran şeyleri alarak kendine göre yeniden düzenlemek istemesidir. İkincisi de tarihi dönemeçlerin gerçekten geçmişe yeni bir ışık tutarak, eski olguların da daha iyi kavranmasını sağlamasıdır. Her nesil tarihi yeniden yazar.

Tarihçinin tarihi yazmadaki rolü de çok tartışılan bir konudur. Kimileri tarihçinin mümkün olduğu kadar, yorumdan kaçınarak salt olguları kaydetmesini, yorumu gelecek nesillere bırakması gerektiğini ileri sürer. Kimileri de bunun tarihçilik değil, olsa olsa katiplik olduğunu ifade ederek herkese yorum hakkı tanır. Biz bu ikinci görüşe katılıyoruz. Ayrıca en objektif olduğunu iddia eden kişinin dahi binbir etkilenme altın-

da bunu gerçekten istese bile başaramayacağını düşünüyö-
ruz. Herkesin bakış açısında hiçbir zaman kurtulamayacağı
etkilenmeler vardır. Tarihçi yorum yapmamaya çalışsa bile en
azından, olguları seçmesi ve sıralamasında yorum gizlidir. Bu
nedenle yorumu doğal karşılamalı, ancak bir çok yorum ara-
sında gerçeği yakalamak için karşılaştırmalı okumaya dikkat
göstermeliyiz.

Politika

Politika toplumsal ilişkilerin en yoğun biçimi, bir ifadeyle
de özetidir. Yönetimle ilgili tüm sorunlar politikanın alanına gi-
rer. Bu sadece yönetim mekanizmalarına hakim olanları de-
ğil, aynı zamanda irili ufaklı yüzlerce muhalefet hareketini de
kapsar. Tabii, gruplar arasındaki ilişkilerin yanısıra grupların
ve partilerin iç işleyişleri ve ilişkileri de politikanın konularını
oluşturur. Nihayet uluslararası politik ilişkilerde incelenmesi
gereken önemli bir alandır.

Politikaya değişik açılardan baktıkça, farklı şeyler göre-
biliriz. Örneğin politikanın ekonomik ilişkilerin en yoğun biçi-
mi olduğu da doğrudur. Yönetim, nihayet insanların yeniden
üretimi kendi istedikleri koşullarda sürdürmek için talip olduk-
ları bir şeydir. Bu açıdan ekonomi ve politikayı birbirlerinden
bağımsız inceleyemeyiz. Her ne kadar saf teori anlamında bazı
soyutlamalarla olayların özü ortaya konmaya çalışılırsa da,
bunlar birçok varsayımla yapılır. Gerçek hayata döndükçe
bu varsayımlar bir bir gevşetilir. En sonunda canlı hayatı ya-
kalamak için tüm varsayımlar kaldırılır.

Belki de çeşitli alt disiplinleri kaldırıp tek bir toplum bili-
minden veya tarih biliminden sözedilmesi en uygundur. Böy-
lece bütün bütünlüksel bakışa daha kolay ulaşılır, hem de top-

lumsal konuları departmanlara bölüp işin özünü sonsuz detaylar arasında boğan sözde bilim adamlarının çarpıtmalarına karşı daha doğru bir yaklaşım hakim kılınmış olur.

Politik bilimlerde sıkça yapılan bir hata, olayların bütünlüğünü gözetirken, özgün ve bağımsız yanlarını gözden çıkarmaktır. Örneğin, partilerin toplumsal sınıf ve tabakalardan nisbi bağımsızlığı, devletin partiler ve sınıflardan nisbi bağımsızlığı, örgütlerin günlük politikadan bağımsızlığını - daha doğrusu bağımlı yanlarının yanısıra bağımsız yanlarının da gözetilmesi doğru sonuçlara varmak için gereklidir. Aslında hemen hemen her kurumun bağımsız bir yanı vardır Devlet de istisna değildir.

TOPLUM BİLİMLERDE TEMEL KONULAR

Ekonomi, politika ve tarih diye ayırdetmeksizin toplum bilimlerin ciddi bir öğrencisinin bilmesi gereken konuları ana başlıklarda şöyle sıralayabiliriz:

Neolitik Devrim - İş Bölümünün Gelişmesi - Tarım, zanaatlar ve ticaret - şehirlerin kurulması - nehir medeniyetleri - demir çağı medeniyetleri - köleci devletler - antik dünyanın düşünce zenginliği - çürüme ve yıkılış - doğu uygarlıkları ile batı arasında karşılaştırma - uzun ortaçağ gericiliği - feodalizmin yükselişi ve çöküşü - kapitalist gelişmenin filizlenmesi - Kapitalist ideolojinin gelişmesi - Rönesans ve Reform-Merkantilizm - Deniz hakimiyeti - Sömürgecilik - Batının teknolojik üstünlüğü - servet birikimi - 16. yy. fiyat devrimi - Burjuva Demokratik Devrimleri - Sanayi Devrimi - Özellikle Fransız İhtilali - Avrupa'da sınıf mücadeleleri - 1870 işçi sınıfının gelişmesi - İşçi

sınıfının ideolojisi - Burjuva ideolojisiyle çarpışması - Napolyon savaşları - Matlernick Restorasyonu - Viktorya ve Bismark'ın Avrupası - Osmanlıların ihracı - Emperyalizm - Altın sistemi ve çöküşü - Ulusal kurtuluş hareketleri - metropollerdeki işçi hareketinin düzenle uyuşması - Sosyalizmin inşasına geçilen ülkeler - Sovyet Devrimi - Çin Devrimi - I. Dünya Savaşı - İki savaş arası dünya gerciliğinin yükselmesi ve Faşizm - II. Dünya Savaşı - Bretton Woods sistemi - Yalta Sistemi - yeniden üretimin uluslararasılaşması - Üçüncü Dünyacılık - Soğuk Savaş - Yeni Muhafazakar dalga - bilimsel ve tenolojik devrim - Sanayileşme sorunları - Çevrenin tahribi - Sosyalist ülkelerde tıkanma ve yeniden yapılanma çabaları vs. vs.

Listeyi çok fazla uzatmaya gerek yok. Zaten çalışmaya başlayanlar bir süre sonra kendi listelerini kendileri yapacaklardır.

TÜRKİYE İÇİN

Ülkemiz oldukça karışık bir etnik kültürel ve sosyal yapıya sahiptir. Nüfusun önemli bölümü Anadolu'ya 19. ve 20. yüzyılda göçmüştür. Çoğu kez üstüste ve sırayla 20 yerleşim yerine gidip, herbirisinde tüm diğerlerinden farklı özellikler bulmak mümkündür. Bu karmaşıklık kentlerimize de taşınmıştır.

Diğer bir yanıyla Türkiye, doğu ile batı arasında kimlik arayışını henüz tamamlamamış bir ülkedir. Çok sayıda değer sistemi çarpışmakta, bunlardan bazıları topluma damgasını vurmaya çalışırken, kimileri de üstünlük iddiasından vazgeçmekte ancak, içine kapanarak varlığını sürdürmektedir.

Kapitalist gelişme belirleyici olmakla birlikte Türkiye en total ve zayıf kapitalizmine sahiptir denilebilir. Öyle ki Türkiye kapitalizmi bugün çok küçük bir özsermayeye karşılık, son-

suz kredi ve devlet desteğiyle ayakta durmaya çalışan, üretim açısından çok büyük ölçüde dışa bağımlı zayıf bir yapıdır. Bu açıdan başta demokrasi olmak üzere yarattığı kurumları da çok zayıftır.

Cumhuriyetin çok zayıf demokratik atılımlarla gerçekleşmesi her alanda bunalım yaratmaktadır. Bu bizi, meşrutiyet, tanzimat, ilk reform çabaları vs. vs. derken Osmanlılara kadar götürmektedir. Üzerinde çalışılması gereken konulara glince:

Türklerin Anadolu'ya gelmeden önceki sistemleri Anadolu'ya gelişleri Araplar - Acemler ve Bizans'tan etkilenmeleri - Anadolu'da oluşan sentez - Akdeniz Dünyası ve Anadolu - Meşrutiyetçiliğe geçiş - Feodalitenin özgünlüğü - Tımar sistemi - sistemin yayılması - 16. yüzyıl fiyat devriminden etkilenmesi - Doğal sınırlara ulaşılması - Büyük bunalım - Ticaret yollarının yitirilmesi - Tımar sisteminin fonksiyonunu yitirmesi - Sistemin tümünün dinamiğini yitirmesi - Reform çabaları - II. Mahmut ve Abdülmecit'in çabaları - Kavalalı isyanı - Yunan-Bulgar ve diğer ulusların bağımsızlık mücadeleleri - Merkeziyetçiliğin zayıflaması ve yeniden güçlendirilmesi - Abdülhamit'in dünyası - Yarı sömürge olma yolunda - Ege demiryolları - 1838 ticaret anlaşması - Tanzimat - İslahat Fermanı - Kırım Savaşı - I. Meşrutiyet - Jön Türkler - İttihatçılığın doğuşu ve gelişmesi - Türk Milliyetçiliği - II. Meşrutiyet - Balkan Savaşları - Türk Burjuvazisi yetiştirme çabaları - Alman etkisinin artması - Bağdat Demiryolu - I. Dünya Savaşı'na sürükleniş - Pan Turancılık - Mütareke Dönemi - Siyasi parçalanma geleneğinin oluşumu - Ulusal Kurtuluş mücadeleleri - Kuvay-ı Milliye Dönemi - Toparlanmış Meclisin incelenmesi - Kurtuluş Savaşının Sınıfsal Yapısı - İttifaklar - Cumhuriyet Reformlarının Niteliği - Dönemin Dış İlişkileri - Liberal Dönem ve Devletçiliği

Geçiş - İç ve Dış Nüfus Hareketleri - Sanayileşme - II . Dünya Savaşı'nda Diplomasi - Yeniden Batıya Boyun Eğme - Dış Sermayeyi Teşvik - İşbirlikçi Burjuvazinin Gelişmesi - Ülkenin Pazara açılması - Alt yapının inşası - Tarımda yapısal değişme - Makineleşme - İç göç - Yurt dışına işgücü ihracı - Karayolları - Elektrifikasyon - Enerji sorunu - Dış ticarete çıkmaz - Döviz darboğazı - 1946, 1958, 1970 devalüasyonları - Sürekli devalüasyona geçiş - CHP, DP, AP, MSP, MHP, Demokratik Parti ve diğer partilerin sınıfsal yapısı - 27 Mayıs, 1960'ların nisbi demokratik ortamı - 12 Mart'ta 1961 anayasasının kaldırılması burjuvazinin temel amacı oluyor - 12 Eylül ile kopuş

yaratma çabaları - Merkezi Devlet kurumlarının gelişmesi - Yerel yönetimlerin zayıflığı - Kentlerimizin fiziki yapısı ve sosyal dinamikleri - İşsizlik - Türkiye'de gecekondulaşmanın özgün yanları - Devletin kırsal kesime müdahale mekanizmaları - Devletin siyasi yaşama müdahalesi - Devletin çalışma hayatına müdahalesi - İşçi sınıfının gelişimi - Sendikal gelişmeler - Türk-İş'in güdümlü kurulması - DİSK'in niteliği - Diğer sosyal kesimlerin demokratik örgütlenmeleri, - Devlet güdümünde kooperatifçilik - Emperyalizmin Türkiye'ye müdahale mekanizmaları - Nüfusun etnik ve etnografik özellikleri - Eğitim Sağlık - Kültür sorunları - Gelir dağılımı - Günümüzün temel ekonomik sorunları - Ülkemizin doğal kaynak, nüfus, teknoloji dengeleri - Üretim kapasitesi - Siyasi hayatta geleneksel ve yeni unsurlar - Din motifi - Türk İslam sentezi - Sosyalist akımın yükselişi ve gerileyişi - TİP ve parçalanması - İki ana akım ve marjinal sol akımlar.

Bunlar Türkiye hakkında söz söyleyebilmek için asgari ölçüde bilinmesi gereken sorunların bir kısmıdır.

Teknoloji ve Bilim

Genel bir bilim ve teknoloji bilgisinin önemi nedense kimi ilkel çevrelerde küçümsenir. Halbuki en çılgın spekülasyonların önemli bir kısmı bu alanda yapılır. Bir çok alanda bilgili geçinen kimselerin bu konudaki yoksullukları dehşet vericidir. Bilim ve teknolojinin temelleri ve çağdaş düzeyi konusunda az çok bir fikir sahibi olunmadan hiç bir ciddi sorun kavranamaz. Ve çözülmez. Teknoloji bazı toplum bilimcilerin iddia ettiği gibi, dışsal bir olay değildir.

Teknoloji yalnızca üretim faktörlerinin bileşiminin belirlenmesi açısından önemli değildir. Kaldı ki, bağımsız bir değişken de sayılamaz. Teknolojinin kendisi üretimin konusu haline gelmiştir. Toplumların teknolojiyle ilgili politikaları giderek öne çıkmaktadır. Öte yandan toplumla ilgili her türlü manüpülasyon girişiminin teknoloji boyutu vardır. İletişimin, kullanılabilecek gücün, bu gücün hangi miktarda ve hızla sevk edilebileceğinin, nasıl desteklenebileceğinin, keza nasıl bir karşı güçle nötrale edilebileceğinin bilinmesi ancak teknolojik konulara vakıfla mümkün olabilir. Toplumsal mücadelelerin pek büyük bir bölümü hasım tarafın güç biriktirebilme ve bunu kullanabilme teknolojisinin yanlış kestirilmesi yüzünden kaybedilmiştir. Bunun ötesinde çağdaş bilim ve teknolojinin kitlelere sağlayabildiği olanakların da bilinmesi önemlidir. Toplumsal geliştirme projeleri de nihayet belli teknolojilerin kullanımıyla sınırlıdır. Kısacası bilimin çağdaş düzeyi hakkında fikir sahibi olmadan siyasi gelişmeleri anlamaya olanak yoktur.

Bu aynı zamanda bizim geleceğimizle ilgili bir sorundur. Hızla teknoloji üreten bir ülke haline gelemezsek, emekçilerin iktidarı olsun veya olmasın ülkemiz geride kalmaya mahkumdur. Bilinçli bir teknoloji politikasını emekçilerin iktidarı gerçekleştirerek diyerek bu alanda geride kalmak bir nevi intihardır. Ve en nihayet temel bilimler ve matematikle uğraşmak,

soyutlama yapabilme ve düşünme yeteneğimizin gelişmesi için şarttır. İnsanın kendini geliştirmesi son nefesine kadar süren, büyük bir insan ve doğa sevgisiyle bütünleşmesi gereken bir faaliyettir.

Dil

Bu da çoğu insanın kendini yetiştirmede geri kaldığı bir alandır. İnsanlarımızın büyük bir bölümü bugün herhangi bir fikri düzenli bir şekilde - ister yazarak, ister konuşarak - ifade edememektedirler. Kelime hazineleri de çok kıttır. Gerek temel dil bilgisi gerekse de kelime hazinesinin geliştirilmesi konusunda tembellik edilmemelidir. Dil, kelime ve kavram zenginliği olmadan etraflı düşünme, dünyayı kavrama olanaksızdır. Sık sık sözlüğe bakmaktan usanmamalı, dilimizi güzel kullanan yazarlarımızı okumalıyız. Bunun ikinci bir yararı da halkımızın, hayatın her alanındaki insanlarımızın yaşayan ruhunu keşfetmektir. Yazarlar ve sanatçılar toplumumuzun en duyarlı insanları arasındadır. İnsanlarımızı ve kendimizi bize çoğu zaman onlar anlatırlar.

Öte yandan çağdaş dünyanın izlenmesi en az bir yabancı dilin bilinmesini gerektirir. Türkiye'deki çevirilerin çoğunluğu yetersizdir. Ve esasen dış dünyadan bilgi aktarımı yetersizdir.

Bu bilgiyi bizim uzanıp almamız gerekir. Ne var ki, Türkçe'yi ve genel dil bilgisini öğrenmeden yabancı bir dili öğrenmek olanaksızdır. Türkiye'deki yabancı dil öğreniminin başarısızlığı buradan kaynaklanmaktadır.

Dil bilgisi'nin öğrenilmesi özgün eğitimin en temelidir. Dil düşünmenin, ifadenin aracıdır. Devlet okullarının bu işi yapamaması, pek çok şey gibi bu konudaki eksikliklerin bizim tarafımızdan tamamlanmasını gerektirmek-

tedir. Dil ve edebiyat toplumun ruhudur. Buna yabancı olanlar, topluma yabancı kalırlar.

DIĞER KONULARDA TEMEL BİLGİLENME

Konuların sonu yok. Fizik ve tıp bilimlerinin ulaştığı sınırlardan, son arkeolojik bulgulara ve toplumu aydınlatan her yeni araştırmaya kadar her şey ve meraklısı için yeterli vakit vardır. Büyük devrimcilerin ve siyaset adamlarının hepsi, bin bir pratik sorunla boğuşurken, anahtarlarıyla da olsa, bilim ve teknolojinin ulaştığı son noktalara vakıftırlar. Hiç birisi süpermen değil sadece sistemli çalışan insanlardı. Hemen herkes ufak bir gayretle okuduğu kitap sayısında ciddi bir artış sağlayabilir. Tembellik için ise sonsuz gerekçe vardır.

Önemli diğer konuların bazılarına gelince bunlar arasında iletişimi birinci sıraya koymakta yarar var. Her sorun nihayetinde insanları ikna etmekle başlar. Bunun için fikir ve bilgi iletiminin yollarının açık olması, yenilerinin bulunması şarttır.

İletişim, sözle - yazıyla - mimikle - sloganla - müzikle - edebiyatla - tiyatroyla - ulakla - afişle - radyo ve televizyon ile - bildiriyle, mektupla - dergiyle - konferansla - açık oturumla - sinemayla - seminerle - toplantıyla - hoparlörle - ışıkla - lazerle - şenlikle - slaytla - optik kabloyla - mitingle - festivalle - broşürle - kitapla - videoyla - kasetle - semaforla - telefonla - gazeteyle ve daha birçok yolla yapabilirler. Zaten yapılmaktadır da. Herkes harıl harıl birbirlerine bir şey anlatmaya, bir şeylere iknaya çalışmaya uğraşiyor. Politik ve sosyal alanda etkin olmak isteyen her güç bu alana sonsuz kaynak aktarıyor. Karşı taraftan bir insan kazanmak veya hasımları haklılıkları konusunda şüpheye düşürmek, en yeni füzelerden çok daha etkili bir silahtır. Mücadeleleri iradesi daha güçlü olan-

lar kazanır. İki irade karşılaştınca, rakip tarafın iradesini kırmanın en iyi yolu onu savunduğu yolun çıkmaz olduğuna inandırmak, zafare inancını yok etmektir. Bunda fiziki güç ile propaganda bir arada rol oynar. Ancak, propaganda bir iletişim sorunudur. Öncelikle mesajın iyi formüle edilebilmesi, iyi zamanlanması ve en uygun araçla iletilmesi gerekmektedir.

Burada diğer bir önemli konu olan sosyal psikoloji alanına geliyoruz. Bu, politikanın belkide en etkili alt dalı sayılmaktadır. Kitlelerin hangi anda, hangi mesajı almaya hazır olduklarını, hangi dürtülerle ve hangi amaçlar için nereye kadar, hangi eylemlilik içine girebileceklerini kestirmek sosyal psikolojinin alanıdır. Bunun temeli de toplulukların durumlarını göreceli olarak nasıl algıladıklarıdır. Göreli olarak çünkü, durum algılaması geçmişe kıyasla, gelecekle ilgili beklentilere göre yapılır. Bunu gözönüne almadan yapılan her siyasi faaliyet geri teper. Bir sloganın bir gün önce veya sonra atılması bazen başarı ile, başarısızlık arasındaki her şeyi belirler. Kitleler eyleme hazırken pasif kalarak fırsatı kaçıranların, hemen bir kaç gün sonra, bu kez kitleler geri çekilirken ileri atılıp katliamlara neden oldukları pek çok kez görülmüştür.

Bu iki konunun ötesinde ulusal özellikler, örf, adet ve gelenekler, insanların kültürel ortamları ve yaşam biçimleri ülkelerin toplumsal örgütlenme ve politika yapma gelenekleri de üzerinde düşünülmesi gereken hususlardır.

Eğitim çok sözü edildiği halde gerçekte pek nadiren gerektiği şekilde yapılan bir şeydir. İnsanların kendilerini yetiştirmeleri ve diğerlerini bu amaca sevketmelerindeki gevşeklikler sonraki süreçlerde çok pahalıya mal olmaktadır. Yarım yamalak politikalar ve politik çalışmalar ters tepmekte,

başarısızlıklar kitleleri savunulan amaçlardan uzaklaştırmaktadır. Türk solcularının bir kısmı bu yolla istemeden de olsa emperyalizm ve hakim sınıflara avantaj sağlamaktadır.

İNSAN ve TOPLUM

İnsanlar toplumsal mücadelenin hem öznesi hem de araçlarıdır. Her atılım önce insanları kazanma, sonra da onları belli hedeflere yönlendirecek şekilde geliştirme aşamalarından geçer. Bazı kişiler belli araçları kullanarak toplumları istedikleri gibi yönlendirebilecekleri yanılgısını taşırlar. Bunlar arasında toplumsal çabanın nihai amacının insanların özgürlüğü ve mutluluğu olduğunu düşünenler de vardır. Ne var ki, insanları böyle kalıplara sokmak, yeniden yaratmak pek kolay değildir. Hangi politik çizgide olursa olsun toplumun ve insanların özgürlüklerini gözardı eden her girişim eninde sonunda yokolmaya mahkumdur. Ancak, insanların ve toplumların olumlu ve olumsuz eğitimlerini kullanarak belli sonuçlar elde etmenin her kısa vadede olanaksız olduğunu da düşünmeli. Hitler'in Alman milliyetçiliği üzerinde nasıl yükseldiğini hatta Mussolini'nin faşistlerinin nasıl bedavadan iktidara gelebildiğini iyi incelemeli. İnsanlık henüz karanlık çağlardan sıyrılabilmiş değildir.

Toplumsal mühendislik her önemli gücün -açık veya gizli- en kapsamlı faaliyetlerinden birisidir. Hangi güçler var? Hangileri bize karşı, hangileri bizden yana? Tarafsız olanları nasıl kazanabilirim. Hiç olmazsa karşı tarafa gitmelerini nasıl engellerim. Bunlar politika ve diplomasinin temel faaliyetleridir. Belki çok çok eskiden bu tür müdahalelerin araçları daha kısıtlıydı. Ya hediye verip dostluk gösterecek, ya da güç toplayıp savaş açacaktınız. Sonra bunlara başka yollar da eklendi. Dini etki altına almak, misyoner göndermek, ticari avantaj sağ-

lamak, ambargo veya boykot, okul açıp gençleri eğitmek, propaganda, hasımların muhaliflerine yardım gönderme, rüşvet vb. Sonraları iş giderek karmaşıklaştı. Hukuk sistemine müdahale, yatırım projeleri, yeni bir bankacılık ve kredi mekanizması, toprak ve tarım reformları, gençlik kampları, uzman yetiştirme, basın satın alma veya kurma, vs. vs. Sonsuz denilebilecek karmaşıklıkta bir müdahaleler zinciri, ittifaklar, anlaşmalar, gizli ve açık işbirliği, ekonomik ve kültürel ajanlar sistemi.... Bunların toplamı, istihbarat ve askeri çalışmalar kadar, hatta çoğu kez daha fazla önem kazandı. Müdahale biçimlerinin en yoğun örnekleri II. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıktı. Sovyetler kendi modellerini Doğu Avrupa'da yerleştirmek isterken, ABD Batı Avrupa'dan Uzak Doğu'ya kadar her yerde topluları emperyalist-kapitalist sistemin uyumlu unsurları haline getirmeye çalıştı. Temel amaç bu ülkelerde emekçi muhalefetinin nötralize edilmesi, ikinci olarak da dünya kapitalist pazarına entegrasyonun sağlanmasıydı. Bu faaliyetler emperyalizme sistemin yönetimi açısından sonsuz zenginlikte bir deney hazinesi kazandırdı. Sözkonusu deneylerin sosyalistler tarafından da aynı titizlikle incelenmesi, sonuçlarının analiz edilmesi gerekir.

Emperyalizmin ve hakim sınıfların topluma müdahale mekanizmalarını bilmeden siyasetle uğraşmak kadar büyük bir aptallık düşünülemez.

Halkın karşısında olan güçler bu denli yaygın bir faaliyetle siyasi-ekonomik egemenliklerini pekiştirme yolları ararken, durumu fazlasıyla moral bozucu bulup pes edenler hiç de az değildir. Ama halklar bunlara rağmen mücadelelerini sürdürmekte, kimileri de başarıya ulaşmaktadır. Halktan yana olanların, gerici güçlerin her toplumsal projesini tek tek keşfetmesi, ifşa etmesi, açığa çıkardıktan sonra etkisizleştirmenin

yollarını bulması ve gerekiyorsa alternatif projeleri üretip öne çıkarması gerekmektedir. Devrimcilik çağımızda ancak böyle yapılabilir. Tabii işi her zaman "bilimselliğe" boğup, projelere gömmeden. Çünkü devrimcilik bu geniş perspektiflerin yanısıra temelde bir kararlılık, tavır ve yaşam biçimi sorunudur. Gerektiği zaman işin projesini filan bir kenara bırakıp anında tavır alabilmek çok önemlidir. Zaten bunlar birbirinin alternatifi değil tamamlayıcısı olan özellikler olarak düşünmelidir. Aşırı projecilik; plan program ve prensipler üzerinde pratiği kaçırarak ölçüde bir titizlik, pasifizmin çok iyi bir kılıfı da olmaktadır. Yine de perspektif sunmayan bir devrimcilik olamayacağını da vurgulayalım.

İNSAN UNSURU

Tarih gösteriyor ki başarılı her lider(lik) şu özelliğe sahiptir: İnsanları iyi değerlendirebilmek ve gerekli işe en uygun kişiyi seçebilmek. Çok sık görülen olumsuzluklar insan ilişkilerinde fazla etki altında kalmak, aykırı düşünenleri uzaklaştırmaya çalışmak, yakın çevreyi kayırmak gibi zaafıya teslim olmaktır. Bu bir yandan liderliğin kadrosunu niteliksizleştirirken diğer yanıyla da altını oyar ve küskünler çemberini genişletir. Niteliksiz ve küçük insanları sırf sadakatlerinden ötürü belli görevlere getirmek belki ancak bazı basit işlerde istenilen sonucu verir. Ama işin nihayetinde politik iflas kaçınılmazdır. **Başarılı çalışmanın en önemli şartı farklı düşünebilen insanları aynı hedef etrafında biraraya getirebilmektir.** Homojenlikte aşırı ısrar niteliksizlerin birlikteliğine doğru bir eğilim yaratır. İyi ve nitelikli insanları seçmek zordur. Esasen iyi bir liderlik de çok zor olur. İnsanların çok azı toplumsal hareketler içinde

uzun solukludurlar. Zaman bu seçimin yapılmasına en iyi hizmet eden faktörlerden biridir.

İnsanları değerlendirirken salt savundukları ideolojiyle değil, başka temel özelliklerine de bakmak gerekir. İnsanların ideolojik tercihleri zaman içinde değişebilir. Ancak kişilik özellikleri (cesaret, kararlılık, titizlik, bencillikten uzaklaşma, salıplapabiliği bırakma vb.) ideolojik tercihlerine oranla çok daha uzun ve güç bir sürecin sonunda değişebilir. Kuşkusuz bu kişilik özelliklerinde, aile yapısından gördüğü eğitime kadar çok çeşitli faktörler etkili olmaktadır. Bütün bu faktörler insanların ideolojik tercihleri karşısındaki konumlarını, yani ideolojinin kavranışı ve bu konudaki kararlılıklarını da etkileyebilmektedir.

Çok iyi bilinir ki her toplulukta her çeşit insan birarada bulunur. Burada yapılacak iş bu insanların tümünün sahip çıkabileceği ortak değerleri öne çıkarmaktır. Bu arada zaafı olanları keşfedip, onları zaaflarının denetim altında olacağı noktalarda istihdam etmek, en kötülerini ise etkisizleştirmek veya uzaklaştırmak önemlidir. İlerlemeye açık unsurların inisiyatiflerini köreltmemek ve gelişmelerini - aşırıya kaçmadan - zorlamak da üzerinde durulması gereken hususlar arasındadır.

EMPERYALİZM

ARKADAŞ
arkadaş

YAYINLARI

Yakında çıkıyor

EKONOMİ POLİTİK

ARKADAŞ
arkadaş

YAYINLARI

Yakında çıkıyor

"Bugün gençliğin önünde çetin bir mücadele süreci vardır. Kuşkusuz böyle bir süreç; yeni kazanımlar, geri çekilmeler hatta mevzi kaybetmeler, ama taze bir solukla ve yeniden ileri doğru atılacak adımlarla sürüp gidecektir. Mücadeleyi bu iniş ve çıkışlarıyla bir bütün olarak görmek zorundayız."

MÜCADELE DEVAM EDİYOR

6. Sayı Eylül'de bayilerde

bayilerde

İ. SANDIKÇIOĞLU - R. BUCHELE
W. LAZONICK - N. POULANTZAS

ÜNİVERSİTE ÜZERİNE

SOSYAL BİLİMLERDE YÖNTEM / ÜNİVERSİTE ÜZERİNE /
ÜNİVERSİTE EĞİTİMİNİN TOPLUMSAL İŞLEVİ
ÜZERİNE / BİR TOPLUMSAL BİLİM OLARAK EKONOMİ -
KAPİTALİST EKONOMİYE GİRİŞ / POLİTİK İKTİDAR

arkadaş
YAYINLARI

(...) "Doğru hareket tarzı, içinde bulunulan durum ile ilgili yeterli bilgiye ulaşmakla hayata geçirilebilir. Ve hiçbir bilgi, hiçbir saptama statik değildir, değişebilir. Çünkü 'durum' değişir. Dolayısıyla yeni durum karşısındaki hareket tarzı da değişmek zorundadır.... Kendi dışımızdaki nesnel gerçekliği keyfi bir biçimde biz belirleyemeyiz. Nesnel gerçekliği ancak, onu bütün çelişik yönleriyle birlikte ele almak ve çözümlmek ve gerçekliği kendi birliği ve hareketi içinde yeniden kurmakla anlayabiliriz." (...)

(demokrat arkadaş Sayı 2)